

De Tuinen van Appeltern e.o.

Archeologische Effectrapportage

Rapportnummer 97

Versie en status 2.0 definitief

In opdracht van SAB Adviseurs voor Ruimtelijke Ordening B.V.

Samenstelling J.W.M. Oudhof & R. Schrijvers

Redactie W.A.M. Hessing

Plaats en Datum Bunschoten, 26-11-03

Gecontroleerd door	drs. S. van Dijk	d.d. 26-11-03
Geaccordeerd door	drs. W.A.M. Hessing	d.d. 26-11-03

Niets uit dit werk mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, daaronder mede begrepen gehele of gedeeltelijke bewerking van het werk, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Vestigia B.V.

Inhoudsopgave

1	Samenvatting.....	3
2	Inleiding.....	3
3	Methode.....	4
4	Het natuurlijke landschap	4
5	Resultaten	4
5.1	Bureauonderzoek.....	4
5.2	Veldkartering.....	5
5.3	Booronderzoek.....	5
6	Conclusie & advies.....	6
7	Verantwoording.....	6
8	Bijlagen.....	7

1 Samenvatting

Vestigia B.V. *Archeologie & cultuurhistorie* b.v. heeft in opdracht van SAB Adviseurs voor Ruimtelijke Ordening B.V. een archeologische effectrapportage uitgevoerd in het bestemmingsplangebied De Tuinen van Appeltern en omgeving in Appeltern, gemeente West Maas en Waal. Om na te gaan of in het plangebied archeologische resten kunnen worden aangetroffen zijn een bureauonderzoek, veldverkenning en een booronderzoek uitgevoerd. Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat op de locatie in theorie behoudenswaardige bewoningssporen zouden kunnen worden aangetroffen. Het booronderzoek heeft echter inzichtelijk gemaakt dat de bodem van het plangebied, ten zuiden van de Nieuwe Wetering, bestaat uit grove zandige sedimenten. Eventuele bewoningssporen in dit deel van het plangebied zullen volledig verspoeld zijn geraakt. Voor het plangebied ten noorden van de Nieuwe Wetering zijn geen indicaties voor de aanwezigheid van archeologische resten in de vorm van vondstmateriaal, cultuurlagen of relevante fosfaatresten aangetroffen. Op basis van de resultaten van deze archeologische effectrapportage adviseert Vestigia dan ook geen nader archeologisch vervolgonderzoek in het plangebied.

2 Inleiding

In opdracht van SAB Adviseurs voor Ruimtelijke Ordening B.V. heeft Vestigia een archeologische effectrapportage uitgevoerd binnen het plangebied van de Tuinen van Appeltern, gemeente West Maas en Waal. (afb. 1).

Een inventarisatie was nodig omdat in het plangebied de uitbreiding van de Tuinen van Appeltern gepland staat. Hierdoor is er een kans dat eventueel in de grond aanwezige archeologische resten verloren kunnen gaan. Doel van de inventarisatie was vast stellen of in de plangebieden archeologische resten kunnen worden aangetroffen en, indien deze worden aangetroffen, wat de waardering van deze archeologische resten is. Het onderzoek is uitgevoerd door drs. S.A.G. Piras, drs. R. Schrijvers en drs. J.W.M. Oudhof.

Administratieve gegevens

Datum	Augustus 2003
Opdrachtgever	SAB Adviseurs voor Ruimtelijke Ordening B.V.
Uitvoerder	Vestigia B.V. <i>Archeologie & cultuurhistorie</i>
Bevoegd gezag	Provincie Gelderland
Naam deskundige namens bevoegd gezag	Mevr. F. de Roode
Beheer en plaats van documentatie	Vestigia B.V. <i>Archeologie & cultuurhistorie</i> , Bunschoten
Totaal oppervlakte plangebied	30,9 ha.
Locatie	Tuinen van Appeltern, Appeltern, gemeente West Maas en Waal.
RD-coördinaten	169.550 / 427.910 170.400 / 427.290 170.340 / 427.290 170.030 / 427.110

3 Methode

Om de archeologische verwachting voor de locatie vast te stellen is een bureauonderzoek uitgevoerd, waarbij gebruik is gemaakt van archeologische vondstmeldingen uit ARCHIS, de historische atlas van Zuid-Nederland uit 1838-1857, de IKAW (Indicatieve Kaart Archeologische Waarden) en geologische, geomorfologische en bodemkaarten van het gebied. Het plangebied is op dit moment een agrarische functie met grasland en akkers. Tijdens het veldonderzoek zijn 53 boringen gezet verdeeld over acht raaien (afb. 1). Voor het boren is handboormateriaal gebruikt. Tot aan het grondwater is geboord met een Edelmanboor (diameter 6 cm). Vervolgens zijn de boringen verlengd met een guts met een diameter van 3 cm. De maximale boordiepte is 3.60 cm-mv, de meeste boringen reiken echter tot een diepte van 220 cm-mv. Hierbij is altijd geboord tot op de archeologisch interessante sedimentlagen (zie onder). De hoogte van het maaiveld op de boorlocaties is bepaald door middel van interpolatie van recent ingemeten maaiveldhoogtes. De lithologie is beschreven volgens De Bakker & Schelling (1966). De bemonstering heeft plaatsgevonden per 10 cm. Hierbij is gelet op textuur, kleur, organisch stofgehalte, voorkomen van plantenresten, etc. Een en ander is genoteerd in boorstaten (zie bijlage). Het gehele bodemprofiel is handmatig doorzocht op archeologica. Alle boringen zijn ingemeten aan de hand van de bestaande topografie.

4 Het natuurlijke landschap

Appeltern is gelegen in het centrale rivierengebied, waar verschillende oude rivierlopen van de Rijn en de Maas zijn herkend¹. Het plangebied ligt ten oosten van Appeltern, in het land van Maas en Waal, op ongeveer 6 meter boven NAP. Het maakt voornamelijk deel uit van de overgang van de oeverwallen van de Maas, naar het komgebied aan de noordzijde van de Maas. De afzettingen die in de omgeving van het plangebied aan het oppervlak liggen zijn gevormd tijdens het Holoceen. De Maas heeft hier kalkarm tot kalkloos materiaal afgezet. Plaatselijk heeft in de kom veenvorming kunnen plaatsvinden. Aan de oostkant van het gebied bevindt zich een laagte in het terrein, die op de geomorfologische kaart als overloopgeul staat aangegeven. Het gaat hier waarschijnlijk om een overblijfsel van een oeverdoorbraak van de Maas; een zogenaamde crevasse. Aan de noordzijde van het gebied bevindt zich een oude riviertak van de Maas, die bekend staat als de Altforst stroomrug. Deze stroomrug is van ongeveer 4765 tot 4370 BP (dat komt overeen met 2815-2420 v.Chr.)². Ten zuiden van de Nieuwe Wetering is op de geomorfologische kaart een *overloopgeul* (code 2R12) aangegeven, die vanuit de stroomgordel van de Maas naar het noorden loopt. Tijdens een kleine doorbraak van de Maas is hier wat grover materiaal afgezet; de ouderdom van deze afzettingen is onduidelijk door het ontbreken van geschikt materiaal ten behoeve van ¹⁴C-dateringen³. Het aan het oppervlak gelegen materiaal in het gehele gebied is echter relatief kort geleden afgezet, waardoor er nog maar weinig bodemvorming heeft plaatsgevonden. De in het gebied voorkomende bodems zijn poldervaaggronden, in de kom, en ooivaaggronden, met name op de stroomruggen.

5 Resultaten

5.1 Bureauonderzoek

Op de oudst raadpleegbare kaarten voor het gebied is voor het plangebied geen bebouwing of andere invulling gegeven dan gras- en akkerland. Ook op de historische atlas uit de periode 1838-1857 staat voor de plangebieden alleen agrarisch gebruik aangegeven.

¹ Berendsen & Stouthamer, 2001

² Berendsen & Stouthamer, 2001

³ Berendsen & Stouthamer, 2001

De onderzoekslocatie ligt in een gebied, dat volgens de IKAW een middelhoge tot hoge en deels een lage archeologische verwachtingswaarde heeft. In ARCHIS zijn uit het plangebied zelf geen vondstmeldingen bekend, maar wel uit de directe omgeving (afb. 2). Voor de hele streek waarin Appeltern is gelegen is door RAAP in de 80-er en 90-er jaren van de vorige eeuw een archeologische inventarisatie uitgevoerd⁴. Hierbij is met behulp van oppervlaktekarteringen en aanvullend booronderzoek een archeologische inventarisatie van de hele streek gemaakt. Tijdens dat onderzoek zijn binnen het plangebied geen archeologische resten aangetroffen.

Binnen een straal van 1 kilometer liggen verschillende terreinen van archeologische betekenis (AMK-nummer 4609 en 12235). Het terrein 4609 omvat een vrijwel volledig geegaliseerde hoge stroomrug, waarop aardewerkfragmenten uit de IJzertijd en de Romeinse Tijd zijn aangetroffen. Het terrein 12235 omvat een huisterp uit de Late Middeleeuwen.

Rond het plangebied zijn diverse vondstmeldingen geregistreerd (ARCHIS-nummers 25469, 25785, 105865 en 105894). Het gaat hierbij om vondstmeldingen van materiaal uit de Romeinse Tijd en de Late Middeleeuwen / Nieuwe Tijd. De vondsten uit de Late Middeleeuwen / Nieuwe Tijd omvatten een drietal losse aardewerk vondsten, zonder verdere aanwijzingen voor bewoning ter plaatse. De vondsten uit de Romeinse Tijd bestaan uit een vijftal scherven en een mogelijke woonlaag op 50-80 cm. onder maaiveld. Gezien de aanwezigheid van archeologische resten in de directe omgeving lijkt de kans op aanwezigheid van bewoningssporen voor het plangebied op basis van het bureauonderzoek reëel. Belangrijk is echter in dit kader de vraag in hoeverre de natuurlijke bodemopbouw binnen het plangebied nog in tact is en in hoeverre deze bodemgesteldheid in het verleden een geschikt woongebied kan zijn geweest.

5.2 Veldkartering

De vondstzichtbaarheid in het plangebied was door de aanwezige gewassen en graslanden slecht, zodat geen veldverkenning kon worden uitgevoerd.

5.3 Booronderzoek

Tijdens het booronderzoek zijn in het plangebied 53 boringen gezet (zie afb. 2 en bijlage).

Het deel van het terrein ten noorden van de Nieuwe Wetering behoort hoofdzakelijk tot het komgebied. De afzettingen bestaan voornamelijk uit klei. Met name het perceel ten westen van de Mekkersteeg bevat echter nog uitlopers van de afzettingen van de Altforst stroomrug. Deze matig tot zware zavel (boringen 9, 14 t/m 31 en 49 t/m 53) horen tot de oeverafzettingen van deze stroomrug. Grover materiaal dan deze zavel is hier niet aangetroffen.

Ten zuiden van de Nieuwe Wetering bevindt zich in het zavelige sediment – de oeverafzettingen van de Maas – een baan met fijn tot zelfs grof zand, voorkomend tot maximaal een meter beneden maaiveld. Aan de basis van dit zand is er sprake van een scherpe overgang naar matige tot zware zavel. Deze afzettingen (boringen 34 t/m 48; grootste dikte in boringen 40, 44, 46 en 47) kunnen worden gekoppeld aan het voorkomen van een overloopgeul in dit deel van het gebied. De Maas heeft hier tijdens een (relatief kleine) doorbraak de top van de zavelige afzettingen geërodeerd en tijdens rustiger wordende omstandigheden grof tot fijn zand afgezet. Er zijn geen dateringen beschikbaar vanwege het ontbreken van organisch materiaal; de geringe diepte in het bodemprofiel en de ligging in het verlengde van het Spijks wiel duiden echter op een recente gebeurtenis. Eventuele sporen van bewoning zijn hierdoor waarschijnlijk verdwenen. Er zijn in het gebied geen archeologische indicatoren aangetroffen.

⁴ Van der Graaf, 1991

6 Conclusie & advies

Op basis van het bureauonderzoek bestond de verwachting dat op de onderzoeksterreinen mogelijk sporen uit de periode IJzertijd tot de Middeleeuwen verwacht konden worden. Deze verwachting kon echter niet bevestigd worden door het booronderzoek. De bodem van het plangebied, ten zuiden van de Nieuwe Wetering, bestaat uit grove zandige sedimenten. Eventuele bewoningssporen in dit deel van het plangebied zullen volledig verspoeld zijn geraakt. Voor het plangebied ten noorden van de Nieuwe Wetering, gelegen aan de rand van een oude oeverwal, zijn geen indicaties voor de aanwezigheid van archeologische resten in de vorm van vondstmateriaal, cultuurlagen of relevante fosfaatresten aangetroffen. Op basis van de resultaten van deze archeologische effectrapportage adviseert Vestigia dan ook geen nader archeologisch vervolgonderzoek in het plangebied.

7 Verantwoording

Geologische Kaart van Nederland, 1:50.000, blad 39 Oost, Tiel Oost, 1982.

Geomorfologische kaart van Nederland, 1:50.000, blad 39, Tiel, 1986.

Bodemkaart van Nederland, 1:50.000, blad 39 Oost, Rhenen, 1981 (2^e druk).

Grote Historische Atlas van Nederland, 1:50.000, deel 4, Zuid-Nederland 1838-1857.

Historische Atlas Gelderland, Chromo-topografische Kaart des Rijks 1:25000

Bakker, H.de, & J. Schelling, 1966: *Systeem voor Bodemclassificatie*, Wageningen.

Berendsen, H.J.A., E.L.J.H. Faessen, & H.F.J. Kempen, 1996: Zanddiepte attentiekaarten van het Gelders rivierengebied, *Zand in banen* 6, Arnhem.

Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer, 2001: *Palaeogeographical development of the Rhine-Meuse delta, the Netherlands.*, Assen..

Graaf, K., van der & P.G. van der Gaauw, 1991: Land van Maas en Waal, een archeologische kartering, inventarisatie en waardering. Raap-rapport 35, Amsterdam

Modderman, P.J.R., 1951. ; In: Oudheidkundige Mededelingen uit het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden NR XXXII.

Peddemors, A., 1978: In: Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek 28.

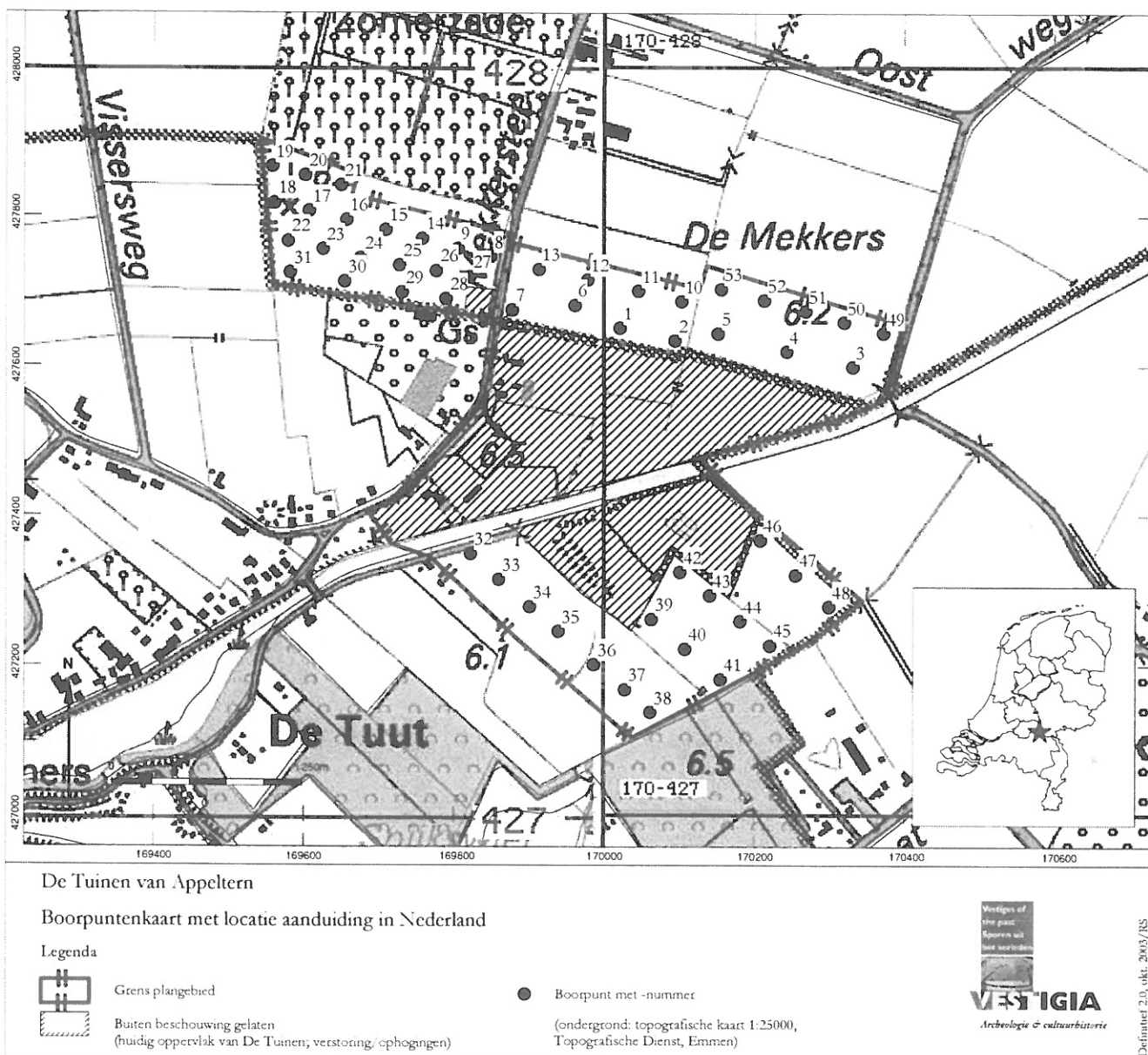
Willems, W.J.H., 1985: Romans and Batavians. A regional study in the Dutch Eastern River Area, I. In: Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, 31-1981.

8 Bijlagen

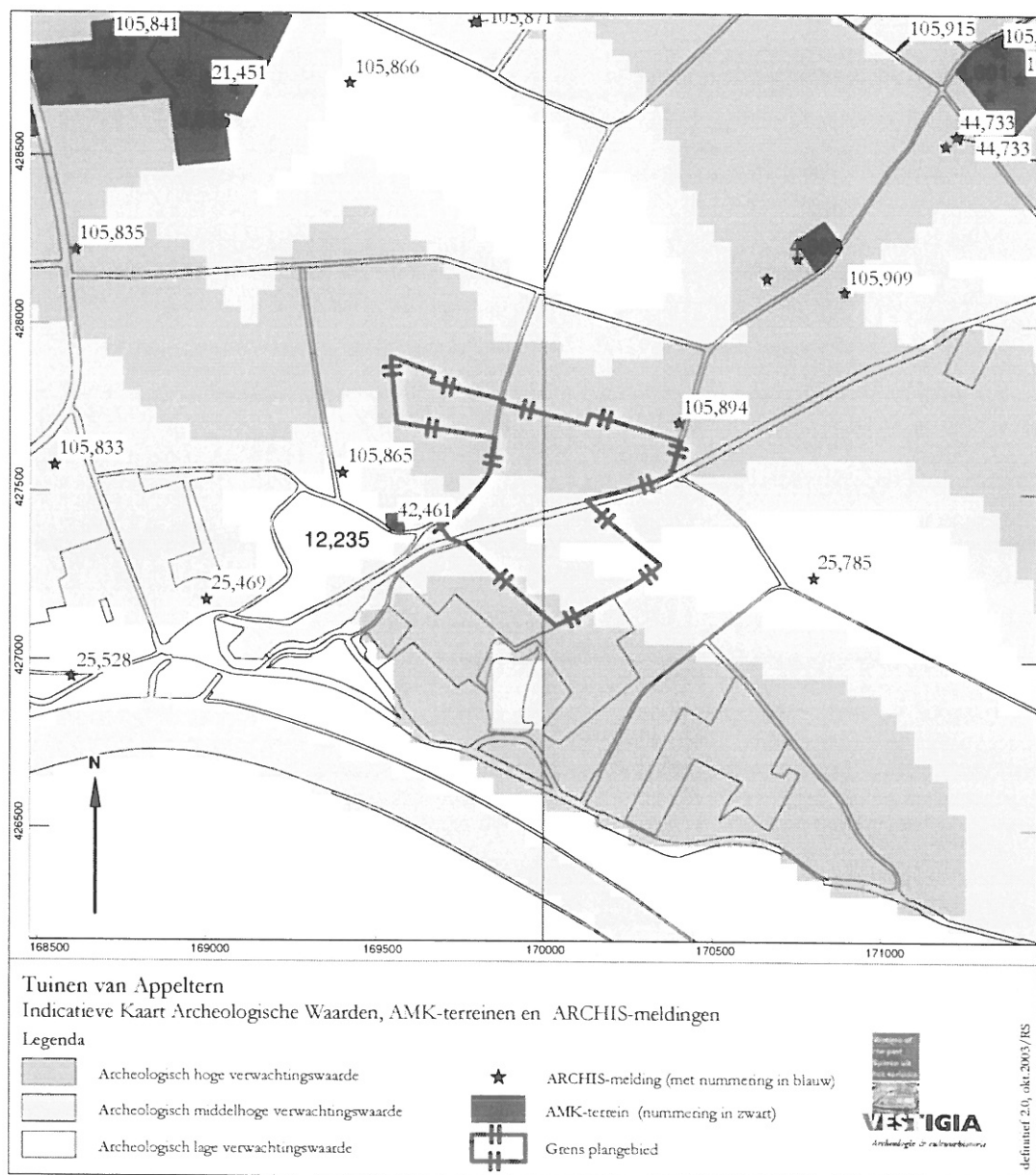
Afbeelding 1: boor puntenkaart met locatie onderzoeksgebied

Afbeelding 2: overzicht van de beschikbare archeologische gegevens

Boorstaten: zie cd-rom

Afbeelding 1

Afbeelding 2

